

«ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ “ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ” »

Πράξη: « **ΑΙΘΗΚΟΣ** - Δημιουργία Μηχανισμού
Υποστήριξης για την Ανάπτυξη και Προώθηση
της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας σε
Πληθυσμούς Ορεινών Περιοχών (ΕΟΧ GR07 /
3580)»

Επιστημονικός Υπεύθυνος:
Δρ. Μάριος Τρίγκας, Επίκουρος Καθηγητής Α.Π.Θ.

ΔΡΑΣΗ Π.Ε.4 « Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις »

**ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 4.4 « Πρακτικά λειτουργίας
forum »**

Δεκέμβριος 2016

ΑΙΘΗΚΟΣ - Δημιουργία Μηχανισμού Υποστήριξης για την Ανάπτυξη και Προώθηση της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας σε Πληθυσμούς Ορεινών Περιοχών

Τίτλος Παραδοτέου	Π. 4.2 «Πρακτικά λειτουργίας forum»
Σχετικό Π.Ε.	Π.Ε. 4: Τίτλος: «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»
Συγγραφείς	<ul style="list-style-type: none"> • Δρ. ΤΡΙΓΚΑΣ ΜΑΡΙΟΣ, Επίκουρος Καθηγητής Α.Π.Θ. • Δρ. ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΥ ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Α.Π.Θ • ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑ, Υποψηφ. Διδάκτορας Α.Π.Θ. • ΚΟΛΙΟΥΣΚΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΑ, Υποψηφ. Διδάκτορας Α.Π.Θ. • ΤΖΙΓΚΟΥΡΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, Ηλεκτρολόγος Μηχανικός ΤΕΙ Θεσσαλίας • Δρ. ΔΙΑΓΩΜΑ ΒΑΝΑ, στέλεχος Δήμου Πύλης • ΜΠΕΚΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ, Γεωπόνος, στέλεχος Δήμου Πύλης • ΝΑΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, Δασοπόνος, Δημοτικός Σύμβουλος Δήμου Πύλης • ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ, στέλεχος Δήμου Πύλης • ΓΩΓΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, στέλεχος Δήμου Πύλης
Επίπεδο διάχυσης	Ομάδα έργου, δημόσια
Ημερομηνία υποβολής	31/12/2016
Ημερομηνία εκκίνησης έργου	10/10/2015
Συνολική Διάρκεια	15 μήνες
Περίληψη	<p>Στο πλαίσιο της δράσης αυτής δημιουργήθηκε ένα διαρκές forum ανταλλαγής απόψεων και γνώσεων για την Κ.Ε. στην περιοχή, το οποίο θα μπορέσει στη συνέχεια να λειτουργήσει και μέσα από την ιστοσελίδα του έργου. Σε αυτή τη φάση θα χρησιμοποιήθηκαν υπάρχουσες περιοδικές δράσεις του Δήμου Πύλης (συνεδριάσεις επιτροπών, εκδηλώσεις κ.λπ.) όπου έγινε ανταλλαγή απόψεων και δικτύωση των ενδιαφερομένων για την Κ.Ε. στην περιοχή με τη συμμετοχή και ειδικών. Η σύνθεση αυτών των συναντήσεων καταλήγει σε μια ανάλυση SWOT για τους κλάδους που επιλέχθηκαν όπως η Κτηνοτροφία, ο Τουρισμός, η Δασοπονία και ο κλάδος Τροφίμων,</p> <p>Επιπλέον περιγράφεται με τη μορφή έκθεσης και η ανάπτυξη διμερών σχέσεων με τη Νορβηγία και τα πεπραγμένα τις ανταλλαγής επισκέψεων μελών της ερευνητικής ομάδας μεταξύ των δύο χωρών.</p>

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το συγκεκριμένο Παραδοτέο, είναι μέρος του σκεπτικού του έργου συνολικά, το οποίο, βασίζεται στην ανάπτυξη και εφαρμογή συμμετοχικής μεθοδολογίας που προϋποθέτει την εμπλοκή των ωφελούμενων ομάδων πληθυσμού αλλά και μελλοντικών χρηστών της υποδομής και των υπηρεσιών που το έργο παρέχει. Λόγω της εκ των κάτω (bottom – up approach) φύσης του μηχανισμού που προτείνεται, δίνεται η δυνατότητα να προσδιοριστούν οι αναδυόμενες πραγματικές και άδηλες ανάγκες της ομάδας στόχου και να διαμορφωθούν οι κατάλληλες προτάσεις και λύσεις, καθώς και να εντοπιστεί και να διαμορφωθεί το κοινωνικό κεφάλαιο της περιοχής.

Η βαρύτητα που δίνει το έργο στον εντοπισμό των αναδυόμενων αναγκών και ανάπτυξης κατάλληλων λύσεων, οφείλεται κατά μεγάλο μέρος, στην ύπαρξη πολλών και ετερόκλητων ενδιαφερομένων μερών εντός της περιοχής, διασφαλίζοντας ότι οι νέες υπηρεσίες και τα προϊόντα που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν ως πεδίο κοινωνικής επιχειρηματικής δράσης, είναι εγγύτερα στις ανάγκες των τοπικών κοινοτήτων.

Σκοπός του πακέτου εργασίας είναι η άμεση ενεργοποίηση, στο πλαίσιο ενός μακρόπνοου σχεδιασμού, του Οικοσυστήματος της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας σε τοπικό αρχικά επίπεδο, για τη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιχειρήσεων.

Περιεχόμενα

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ	.....	σελ. 1
2.ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΠΟΦΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	.....	σελ. 2
3. ΑΠΟΦΕΙΣ ΓΙΑ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ	.....	σελ. 6
3.1 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - ΕΣΤΙΑΣΗ	.....	σελ. 6
3.2 ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ	.....	σελ. 12
3.3 ΤΡΟΦΙΜΑ	.....	σελ. 16
3.4 ΔΑΣΗ	.....	σελ.21

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πλαίσιο της δράσης αυτής πραγματοποιήθηκαν επιμέρους συναντήσεις μεταξύ επαγγελματιών της περιοχής αλλά και κατοίκων/πελατών καθόλη τη διάρκεια του έργου. Το μέρος αυτό αφορά τη στοχευμένη προσέγγιση της Κ.Ε. στην περιοχή με τη συμμετοχή επιχειρηματιών, κατοίκων και φορέων που πλέον άμεσα στοχεύουν στην ανάπτυξη συγκεκριμένων μορφών Κ.Ε. και δραστηριοτήτων στην περιοχή.

Οι ορεινές περιοχές του Δήμου Πύλης, παρουσιάζουν πληθώρα δυνατών σημείων και ευκαιριών καθώς και ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων που μπορούν να αξιοποιηθούν με θετικό τρόπο για τους κατοίκους και επιχειρηματίες της περιοχής υπό το πρίσμα και της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας, ωστόσο απαιτούνται οργανωμένες, στοχευμένες και συστηματικές προσπάθειες, όπως και οι ίδιοι οι επιχειρηματίες δηλώνουν.

Οι κλάδοι για τους οποίους παρουσιάζονται οι σχετικές εκθέσεις και προέκυψαν μέσα από την έρευνα που προηγήθηκε στα προηγούμενα πακέτα εργασία είναι ο τουρισμός, η κτηνοτροφία, τα δάση και ο κλάδος τροφίμων.

1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Στις ορεινές περιοχές, η ανάγκη για οικονομική διαφοροποίηση και ολοκληρωμένη ανάπτυξη είναι ακόμη πιο έντονη αφού η τοπογραφική διαμόρφωση, το απομακρυσμένο των περιοχών αυτών, οι περιβαλλοντικοί περιορισμοί και η κοινωνική και οικονομική δομή των κατοίκων μειώνουν, ακόμα περισσότερο, τις ευκαιρίες απασχόλησης. Αφετέρου, πολλές ευκαιρίες παρουσιάζονται συμπεριλαμβανομένης της αυξημένης ζήτησης για ψυχαγωγικές δραστηριότητες, για ποιοτικά προϊόντα του κλάδου μεταποίησης τροφίμων ή της ελαφριάς βιομηχανίας-βιοτεχνίας των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κ.λ.π.. Επίσης, δεν πρέπει να παραγνωρίσουμε το γεγονός ότι κάποιες ορεινές περιοχές βιώνουν σημαντικές εισροές νέων κατοίκων. Αυτή η μετανάστευση αποτελείται κυρίως από συνταξιούχους και επιχειρηματίες οι οποίοι ελκύονται από τις συνθήκες του τοπικού περιβάλλοντος, από τις προσωπικές τους επιλογές καθώς και από την προοπτική ενός υψηλότερου βιοτικού επιπέδου, αλλά και από άτομα νεαρότερης ηλικίας τα οποία αναζητούν νέες ευκαιρίες απασχόλησης στον πρωτογενή κυρίως τομέα, ως συνέπεια της οικονομικής κρίσης και της ανεργίας που επήλθε στις μέχρι πρότινος διαθέσιμες μορφές εργασίας στην Ελλάδα .

Θα πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια για τη διατήρηση των ήδη υφιστάμενων θέσεων απασχόλησης στις περιοχές αυτές, καθώς η έντονη ύφεση που πλήττει τις οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων οδηγεί σε απώλεια θέσεων εργασίας. Οι πληθυσμιακές μετακινήσεις σε αυτές τις κοινωνίες της υπαίθρου δημιουργούν τις προϋποθέσεις για νέα επενδυτικά σχέδια και ένα αυξημένο εισόδημα αφού οι νέοι κάτοικοι είναι φορείς επιχειρηματικών χαρισμάτων, εμπειρίας, κεφαλαίου και γνώσης.

Από την άλλη, οι παραδοσιακές προσεγγίσεις όσον αφορά στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της υπαίθρου έχουν επικεντρωθεί στην ανακάλυψη εκείνων των παραγόντων που οδηγούν στην απομόνωση παρέχοντας τα συμβατικά εργαλεία ανάπτυξης. Η δημιουργία ανταγωνιστικών Μικρο-Μεσαίων Επιχειρήσεων (ΜΜΕ), αποτελεί τεκμηριωμένη λύση στα υπάρχοντα προβλήματα. Η κινητοποίηση των τοπικών πόρων έτσι ώστε να ενισχυθεί το συγκριτικό πλεονέκτημα, η τοπική επιχειρηματικότητα και η καινοτομία αποτελούν αναπτυξιακές στρατηγικές οι οποίες απαιτούν λεπτομερή εξέταση.

Η περιοχή της υπαίθρου προσφέρει ένα καινοτόμο και επιχειρηματικό περιβάλλον μέσα στο οποίο οι επιχειρηματίες μπορούν είτε να ευημερήσουν και αναπτυχθούν είτε να

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

έρθουν αντιμέτωποι με πολύ σοβαρές δυσκολίες. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ορεινών περιοχών θεωρούνται κύριοι καθοδηγητές όχι μόνο των ευκαιριών για τοπική επιχειρηματικότητα και καινοτομία αλλά και των αδυναμιών κατά τη επιχειρηματική διαδικασία, διαμορφώνοντας ένα πυκνό, πολύπλοκο και δυναμικό δίκτυο αμοιβαίων επιρροών.

Πιο συγκεκριμένα, στις ορεινές περιοχές της χώρας μας, παρατηρείται απομόνωση από τις αγορές και την πρόσβαση στους καταναλωτές, στους προμηθευτές, στις πηγές πληροφόρησης και στους θεσμούς. Υπάρχει πολύ υψηλό κόστος μεταφοράς των εισροών/ εκροών και ταυτόχρονα παρατηρούνται αρνητικές επιπτώσεις στην διάδοση των πληροφοριών. Αυτό αποτελεί βασικό μειονέκτημα αφού παρεμποδίζει την λειτουργία των οικονομιών κλίμακας και την διάχυση νέων μορφών τεχνολογίας, συντελεί σε μη ανταγωνιστικό κόστος λειτουργίας των επιχειρήσεων, και τέλος περιορίζει τις μετακινήσεις του εργατικού δυναμικού. Η ύπαρξη σημαντικών φυσικών πόρων και οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε συνδυασμό με το γενικότερο τοπίο της περιοχής επηρεάζουν την επιχειρηματική δραστηριότητα προσφέροντας ευκαιρίες για την περιβαλλοντικά ορθή χρήση αυτών των πόρων. Η απόσταση και η απομόνωση έχουν ευνοήσει την διατήρηση του περιβάλλοντος, μοναδικών τοπίων και βασικών παραδοσιακών μεθόδων παραγωγής. Επίσης, στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές του ορεινού όγκου συναντώνται πολιτιστικές παραδόσεις στις οποίες η κοινωνική εμπιστοσύνη, οι κανόνες αλληλεγγύης, τα δίκτυα συνεργασίας και οι μηχανισμοί υποστήριξης απουσιάζουν.

Απαιτείται λοιπόν, η ανάπτυξη μηχανισμών υποστήριξης και προώθησης τέτοιων δικτύων που να βασίζονται στην κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα. Εκτός των άλλων, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας προάγουν αποτελεσματικά την επιχειρηματικότητα και τη δημιουργία επιχειρήσεων με διάφορους τρόπους,, κατευθύνοντας την οικονομική δραστηριότητα σε χώρους παραμελημένους εξαιτίας χαμηλής κερδοφορίας και με μεγάλο κόστος παραγωγής, όπως συμβαίνει και στην Ελλάδα αναφορικά με τις ορεινές περιοχές και ειδικότερα στην περιοχή όπου επικεντρώνεται το προτεινόμενο έργο.

Επιπλέον, η διαδικασία αξιοποίησης τοπικών δυνατοτήτων έχει περιορισθεί στην χρήση τοπικής προστιθέμενης αξίας χρησιμοποιώντας τοπικές ποικιλίες, τοπικές ύλες, ειδικές περιβαλλοντολογικές συνθήκες ή ακόμη και εισροές ανθρώπινου δυναμικού και γνώση. Επίσης, πολλοί έχουν υπογραμμίσει ότι μία πιθανή αναπτυξιακή στρατηγική για τις περιοχές της υπαίθρου βρίσκεται στις αγορές ποιοτικών τροφίμων. Μία ενδεχόμενη

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

στρατηγική στα πλαίσια της ευρύτερης αγοράς ποιοτικών προϊόντων είναι η προώθηση προϊόντων με ευδιάκριτη χωρική, τοπική ή περιφερειακή ταυτότητα. Σχετίζοντας τα προϊόντα με τις «αγορές πολιτισμού – culture economies» ή τις τοπικές εικόνες όπως είναι οι πολιτιστικές παραδόσεις και κληρονομιά, αυξάνεται η αξία του προϊόντος επειδή οι καταναλωτές εξομοιώνουν συγκεκριμένες περιοχές με συγκεκριμένα προϊόντα.

Η παράλληλη χρήση ευκαιριών που παρέχονται από τις Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών θα περιορίσει βαθμιαία τα όρια των τοπικών αγορών και θα εκθέσει την οικονομική δραστηριότητα σε μεγαλύτερο εξωτερικό ανταγωνισμό. Συνεπώς, θα αυξηθούν οι γνωστικές ικανότητες των περιοχών της υπαίθρου αφού θα βελτιωθεί η πρόσβαση στις σχετικές πληροφορίες. Η περιορισμένη κλίμακα και σφαίρα αρμοδιότητας των τοπικών αγορών εξαναγκάζει τους επιχειρηματίες της υπαίθρου να αναπτύσσουν καινοτόμα προϊόντα και αποδοτικό μάρκετινγκ προκειμένου να ανταγωνιστούν τους ομόλογούς τους στις αστικές περιοχές. Αντιθέτως, οι περιοχές που αποτυγχάνουν να συμμετάσχουν στην υιοθέτηση και μεγέθυνση των συγκεκριμένων τεχνολογιών κινδυνεύουν από περιθωριοποίηση.

Συνοψίζοντας, τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η επιχειρηματικότητα στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας και κατ' επέκταση και στην περιοχή όπου προτείνεται να υλοποιηθεί το έργο αφορούν:

- Το υψηλό κόστος παραγωγής
- Μικρό μέγεθος επιχειρήσεων και εκμεταλλεύσεων.
- Έλλειψη επιχειρηματικού πνεύματος από τους περισσότερους παραγωγούς.
- Μικρή περαιτέρω ανάπτυξη των εκμεταλλεύσεων/επιχειρήσεων και αδυναμία προσαρμογής τους στα νέα δεδομένα και στις συνθήκες που προσδιορίζουν οι «αγορές».
- Εσωστρέφεια και έλλειψη δυνατότητας διαμόρφωσης εξωστρεφούς στρατηγικής
- Θεσμικές/οργανωτικές αδυναμίες.
- Αδυναμίες στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των συλλογικών φορέων των παραγωγών.
- Πολύ χαμηλή ενεργοποίηση νέων συλλογικών μορφών οργάνωσης.

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

- Αδυναμία αξιοποίησης των δυνατοτήτων που παρέχονται μέσω των διαφόρων προγραμμάτων χρηματοδότησης.
- Έλλειψη ανταγωνιστικότητας και χαμηλός βαθμός αξιοποίησης ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των περιοχών.
- Σοβαρή έλλειψη διακλαδικών και δια - τομεακών σχέσεων μεταξύ των επιχειρήσεων και των φορέων που δραστηριοποιούνται στις περιοχές και ευρύτερα.
- Μεγάλος αριθμός μη κατοχυρωμένων προϊόντων
- Υστέρηση των μηχανισμών ποιοτικού ελέγχου
- Χαμηλό επίπεδο τεχνικής και οργανωτικής υποστήριξης των παραγωγών
- Υψηλό επίπεδο ανεργίας και ειδικά σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού (π.χ. νέοι)
- Υψηλό βαθμό γήρανσης του πληθυσμού

Ο στόχος των επαφών και της ανταλλαγής απόψεων στο πλαίσιο του έργου αφορά την άμεση ανάληψη πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση της ανεργίας και των φαινομένων αποκλεισμού για τους κατοίκους των ορεινών περιοχών αλλά και την ενίσχυση της επιχειρηματικής κουλτούρας βασισμένης στην κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία στις περιοχές αυτές. Το έργο στοχεύει λοιπόν, στην άμεση ενεργοποίηση του επιχειρηματικού και λοιπού δυναμικού της περιοχής, στο πλαίσιο ενός πιλοτικού σχεδιασμού, της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας με βάση τις πραγματικές και άδηλες ανάγκες του πληθυσμού της περιοχής. Επιπλέον βασικός στόχος είναι η καλλιέργεια του κοινωνικού επιχειρηματικού πνεύματος και κουλτούρας και η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων των συμμετεχόντων που θα συμβάλουν στην επίτευξη κοινωνικής κινητικότητας (social mobility) για τους κατοίκους της περιοχής και ειδικά για την ομάδα στόχο (από την ανεργία στην εύρεση και στις ευκαιρίες απασχόλησης).

3. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ

3.1 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - ΕΣΤΙΑΣΗ

Το τουριστικό προϊόν της περιοχής είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το ιδιαίτερο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον που επικρατεί σε ολόκληρο τον ορεινό όγκο του Δήμου Πύλης. Οι ιδιαίτερης ομορφιάς, περιβαλλοντικοί πόροι της περιοχής, σε συνδυασμό με την πλούσια πολιτισμική κληρονομιά, δημιουργούν ένα ξεχωριστό πλέον οπτικό πόρο, ο οποίος αποτελεί και την κινητήρια δύναμη για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Ο τουρισμό επίσης, συνδυάζεται ως προϊόν με την παροχή υπηρεσιών εστίασης από τις τοπικές επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν και ένα πολύ σημαντικό ποσοστό της συνολικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στην ευρύτερη περιοχή. Το σύνολο του τουριστικού προϊόντος, ολοκληρώνει και η δραστηριότητα επιμέρους επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε συμπληρωματικούς κλάδους (π.χ. παραγωγή τοπικών προϊόντων και τροφίμων), καθώς επίσης και ο συνδυασμός με δράσεις που αναπτύσσονται από φορείς, συλλογικότητες αλλά και την Τοπική Αυτοδιοίκηση τόσο στον Δήμο Πύλης, όσο και ευρύτερα στο Νομό Τρικάλων.

Οι πελάτες των τουριστικών επιχειρήσεων διαφέρουν ανάλογα με την εποχή αλλά και με βάση τα ίδια τους δημογραφικά χαρακτηριστικά (π.χ. ηλικία, εισοδήματα, επίπεδο εκπαίδευσης κ.λπ.) . Υπάρχει μια συνεχής ροή επισκεπτών στην περιοχή καθ'όλη τη διάρκεια του χρόνου, ωστόσο αυτή παρατηρείται ότι είναι ιδιαίτερα αυξημένη σε περιόδους όπου υλοποιούνται επιμέρους δράσεις στην ευρύτερη περιοχή του νομού Τρικάλων. Πιο συγκεκριμένα, ιδιαίτερα θετική είναι η συμβολή του θεματικού πάρκου που λειτουργεί στην πόλη των Τρικάλων την περίοδο των Χριστουγέννων, αλλά και άλλων εκδηλώσεων που διοργανώνει ο Δήμος Πύλης και άλλοι δήμοι της περιοχής.

Υφίσταται οργανωμένος τουρισμός με τη μορφή τουριστικών πακέτων από πολλές περιοχές της Ελλάδας και το εξωτερικό. Μάλιστα, η μορφή αυτή τουρισμού ενισχύεται διαρκώς τα τελευταία χρόνια.

Είναι αρκετά διαδεδομένες οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ωστόσο όχι πολύ καλά οργανωμένες. Οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει το φυσικό περιβάλλον της περιοχής και το ανάγλυφο, αποτελούν δυνατά σημεία για την ανάπτυξη αρκετών μορφών εναλλακτικών δραστηριοτήτων αναψυχής, όπως, ορειβασία, πεζοπορία, trekking, κανόε καγιάκ, αιωροπτερισμός, ιππασία, τοξοβολία, extreme sports, ποδηλασία, μηχανοκίνητος αθλητισμός κ.λπ. Όπως αναφέρθηκε, θα πρέπει να υπάρξουν περισσότερες προσπάθειες από τις επιχειρήσεις της περιοχής αλλά και την τοπική αυτοδιοίκηση για καλύτερη

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

οργάνωση και προβολή αυτών των εναλλακτικών, κάτι το οποίο δε γίνεται με συστηματικό τρόπο σήμερα.

Οι τουριστικές επιχειρήσεις και οι επιχειρήσεις εστίασης στην περιοχή, λειτουργούν με βάση πιστούς και αφοσιωμένους πελάτες. Το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη βιωσιμότητα οποιασδήποτε επιχείρησης, ειδικά στην παρούσα περίοδο της οικονομικής δυσπραγίας και ύφεσης! Οι επαγγελματίες του τουρισμού στην περιοχή, έχουν καταφέρει να αναπτύξουν μια πολύ καλή σχέση με του πελάτες τους, οι οποίοι τους προτιμούν επανειλημμένα για τις διακοπές τους αλλά και την αναψυχή τους γενικότερα. Έτσι, παρατηρείται το γεγονός ότι ο ίδιος πελάτης μπορεί να επισκέπτεται μία σχετική επιχείρηση, ή την περιοχή γενικότερα περισσότερες από μία φορές το χρόνο ή τουλάχιστον μία φορά κάθε χρόνο. Το ίδιο φαινόμενο ισχύει και στα καταστήματα εστίασης τα οποία λειτουργούν με σταθερό πελατολόγιο αρκετές φορές. Η σχέση αυτή εμπιστοσύνης, σύμφωνα με τα όσα δήλωσαν οι επαγγελματίες αλλά και οι πελάτες τους βασίζεται στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και προϊόντων και τη φιλική εξυπηρέτηση. Τα στοιχεία αυτά, συνηγορούν, όπως οι ίδιοι αναφέρουν στην ανάπτυξη συνεργειών και συνεργασιών και με τη μορφή κοινωνικών επιχειρήσεων, παρέχοντας ένα ολοκληρωμένο προϊόν προς όφελος της περιοχής και της τοπικής κοινωνίας, ωστόσο απαιτείται περισσότερη και καλύτερη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων πάνω σε ζητήματα κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας.

Όπως αναφέρθηκε, η ικανοποίηση των πελατών βασίζεται στην παροχή ποιοτικών, ανταγωνιστικών υπηρεσιών και προϊόντων που ως αποτέλεσμα έχουν στο να κερδίζουν διαρκώς νέους πελάτες και μάλιστα από μακρινές περιοχές της χώρας. Βέβαια, αυτό καταγράφεται με βάση τις συνεντεύξεις που έγιναν κατά τη διάρκεια των συναντήσεων, ωστόσο δεν υπάρχει κάποιος επίσημη διαδικασία, τουλάχιστον σε αρκετές από τις επιχειρήσεις του κλάδου, που να πιστοποιεί την ποιότητα αυτή με βάση αντικειμενικά και διεθνώς αναγνωρίσιμα κριτήρια.

Η περιοχή δίνει σημαντικές εναλλακτικές για τους μόνιμους κατοίκους προκειμένου να παραμείνουν στην περιοχή και να μην την εγκαταλείψουν, με αποτέλεσμα να δραστηριοποιούνται στον τουριστικό κλάδο, αλλά και να αποτελούν το πελατολόγιο σχετικών επιχειρήσεων, όπως αυτές της εστίασης. Ειδικά είναι σημαντικός ο αριθμός των κατοίκων που απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει εγκατάλειψη και να δίνεται η δυνατότητα για ανάπτυξη και άλλων τομέων όπως αυτός της παροχής υπηρεσιών και στον τουρισμό και την αναψυχή.

Σύμφωνα με τις καταγραφές των συναντήσεων, ο τουρισμός της περιοχής βρίσκεται σε

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

«ντόπια χέρια και όχι σε ξένους επενδυτές, όπως συμβαίνει σε άλλες ανταγωνιστικές περιοχές, προσδίδοντας ένα πιο φιλικό, αυθεντικό πρόσωπο, στοιχεία που τον διαφοροποιούν ως προϊόν σε σχέση με άλλες ομοειδής περιοχές. Επιπλέον, το στοιχείο αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει μεγάλη έκθεση, σύμφωνα πάντα με τα όσα αναφέρθηκαν, των τοπικών επιχειρηματιών σε τραπεζικό δανεισμό που επιβαρύνει σημαντικότερα τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων στην παρούσα περίοδο της οικονομικής ύφεσης και της έλλειψης ρευστότητας.

Τέλος, η ύπαρξη του χιονοδρομικού κέντρου στην περιοχή, θεωρείται ένα από τα πλέον δυνατά σημεία για την υποστήριξη και ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος. Ειδικά τους χειμερινούς μήνες αποτελεί πόλο έλξης χιλιάδων επισκεπτών από την περιοχή αλλά και ολόκληρη την Ελλάδα και δίνει ζωή και κίνηση σε ολόκληρη την ευρύτερη περιοχή.

Μία από τις χαρακτηριστικές αδυναμίες που παρουσιάζει η περιοχή με σημαντικές και εμφανείς επιπτώσεις και στον τουριστικό τομέα, είναι ότι, βρίσκεται μακριά από μεγάλα αστικά κέντρα και ειδικά αυτά της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Για το σκοπό αυτό κρίνεται σκόπιμη η οργανωμένη προβολή της περιοχής στα κέντρα αυτά αλλά και η στοχευμένη προώθηση του τουριστικού προϊόντος σε πελάτες στόχους άλλων περιοχών της χώρας που είναι ευκολότερο να βρεθούν στην περιοχή. Η βελτίωση των υποδομών επίσης, αποτελεί ένα πάγιο αίτημα των επαγγελματιών του τουριστικού κλάδου, κυρίως όσον αφορά την πρόσβαση.

Ακόμη μία αδυναμία του κλάδου στην περιοχή είναι η έλλειψη στελέχωσης των μονάδων από εξειδικευμένο προσωπικό, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται εκπτώσεις στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Το στοιχείο αυτό μπορεί να συνδυαστεί και με την εποχικότητα στις προσλήψεις προσωπικού, κάτι που επίσης παρατηρείται έντονα στην περιοχή. Για το σκοπό αυτό κρίνεται απαραίτητη η εκπαίδευση του προσωπικού σε ζητήματα που αφορούν τον κλάδο συνολικά προκειμένου να υπάρξει αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας.

Επίσης, ένα πολύ σημαντικό στοιχείο που αναδείχθηκε μέσα από τις επιμέρους συναντήσεις ήταν αυτό της υπαρκτής ανάγκης για πιστοποιημένα προϊόντα στις επιχειρήσεις του τουρισμού και της εστίασης, ειδικά σε προϊόντα τροφίμων. Τα οποία να είναι εύκολα αναγνωρίσιμα και να δηλώνουν ξεκάθαρα την προστιθέμενη αξία που παρέχουν, μέσα από αναγνωρισμένους φορείς πιστοποίησης. Το ζήτημα της πιστοποίησης, αναδείχθηκε ως κυρίαρχο θέμα σε όλους τους κλάδους, σε όλες τις συναντήσεις αλλά και δράσεις και εκδηλώσεις του προγράμματος ΑΙΘΗΚΟΣ στην περιοχή, το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

για τις κοινωνικές επιχειρήσεις που θα μπορούσαν να δραστηριοποιηθούν στην περιοχή. Είναι ένα ζήτημα που διατρέχει προς όλες τις κατευθύνσεις ολόκληρες τις αλυσίδες αξίας της οικονομικής δραστηριότητας όλων των τομέων παραγωγής και το οποίο προτάθηκε να αποτελέσει σημείο εκκίνησης για μελλοντικές δράσεις στην περιοχή. Προς την κατεύθυνση αυτή διατυπώθηκε η άποψη πως τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, όπως το Α.Π.Θ., το ΤΕΙ Θεσσαλίας και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, με τα Εργαστήριά τους μπορούν να βοηθήσουν τα μέγιστα.

Φυσικά, ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τουρισμός της περιοχής, δεν είναι άλλος από αυτό της οικονομικής δυσπραγίας και ύφεσης που επικρατεί σε ολόκληρη την ελληνική οικονομία τα τελευταία επτά χρόνια. Ως άμεση συνέπεια έχει την έλλειψη ρευστότητας και το δυσμενές οικονομικό κλίμα που επικρατεί στους πελάτες των επιχειρήσεων του τουρισμού και της εστίασης στην περιοχή. Μάλιστα, σύμφωνα με τα όσα καταγράφηκαν στις επιμέρους συναντήσεις, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται έντονα το φαινόμενο της εξαιρετικά μειωμένης κατανάλωσης έξτρα παροχών (πέραν κόστος δωματίου και πρωινού) που προσφέρουν τα ξενοδοχεία της περιοχής και ειδικά οι μικρές ξενοδοχειακές μονάδες και οι οικογενειακές επιχειρήσεις. Ορισμένοι δήλωσαν ότι είναι σχεδόν ανύπαρκτη!

Επίσης, ένα ακόμη σημαντικό ζήτημα που ανέδειξαν οι συναντήσεις στο πλαίσιο του ΑΙΘΗΚΟΣ, είναι αυτό της εσωστρέφειας και της έλλειψης ανταγωνιστικού πνεύματος σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, της έλλειψης καινοτόμου στρατηγικής και πρότασης αξίας στους πελάτες του τουρισμού. Επίσης και εδώ, διατυπώθηκε η άποψη πως τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, μπορούν να συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση και να υπάρξει ένας ολοκληρωμένος στρατηγικός σχεδιασμός, σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους επαγγελματικούς φορείς αλλά και επιχειρηματίες της περιοχής.

Το παραπάνω στοιχείο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το γεγονός της ύπαρξης πληθώρας άλλων ανταγωνιστικών περιοχών στην Ελλάδα, με ομοειδή χαρακτηριστικά και παροχή παρόμοιου προϊόντος. Χαρακτηριστικά στις συναντήσεις αναφέρονται τα Ζαγοροχώρια του γειτονικού Νομού Ιωαννίνων. Ωστόσο, στο πλαίσιο ενός ερευνητικού προγράμματος, όπως ο ΑΙΘΗΚΟΣ, τονίζεται η αναγκαιότητα για τη διαμόρφωση και υλοποίηση εξωστρεφούς και καινοτόμου στρατηγικής στον συγκεκριμένο τομέα για το σύνολο των ορεινών περιοχών της χώρας, στηριζόμενη αυτή και διαφοροποιούμενη κατά περίπτωση, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής.

Μία ακόμη απειλή η οποία διαπιστώθηκε στις επιμέρους συναντήσεις σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος είναι αυτή που αναφέρεται στη μη συνολική προβολή του ορεινού

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

όγκου και των δυνατοτήτων του, παρά μόνο η προβολή και προώθηση ορισμένων περιοχών, με αποτέλεσμα την ελλιπή ενημέρωση των καταναλωτών για τις συνολικές δυνατότητες και ευκαιρίες αναψυχής που υπάρχουν στην περιοχή. Η συνολική προσέγγιση αγγίζει όλες τις πτυχές του τουριστικού προϊόντος μαζί με τις δυνατότητες για εναλλακτικές δράσεις. Η προβολή αυτή θα πρέπει σύμφωνα με τους επαγγελματίες, να οργανωθεί με τη συμβολή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της Περιφέρειας, χρησιμοποιώντας σύγχρονους τρόπους όπως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και διαφημιστικά βίντεο.

Μια ακόμη σημαντικότερη απειλή είναι η έλλειψη χρηματοδοτικής στήριξης για τον κλάδο του ορεινού τουρισμού στην περιοχή. Οι επαγγελματίες θεωρούν ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να συμβάλλει θετικά προς αυτή την κατεύθυνση. Ωστόσο, απαιτείται δραστηριοποίηση και των ιδίων σε συνεργασία με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς του τουρισμού για την αξιοποίηση ευρωπαϊκών και εθνικών κονδυλίων σε συνδυασμό με ιδιωτικά κεφάλαια. Η στήριξη από την Τοπική Αυτοδιοίκηση θα πρέπει επίσης να εστιάζει σε θέματα έργων υποδομής που χρειάζεται η περιοχή.

Αναφορικά με τις προοπτικές ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας στον κλάδο του τουρισμού και της εστίασης, διαπιστώθηκε ότι, υπάρχει διαδεδομένο το συνεργατικό πνεύμα, ωστόσο αυτό δεν είναι οργανωμένο και η όποια μορφή συνεργασίας υπάρχει προς όφελος της περιοχής, βρίσκεται ακόμη σε πολύ αρχικά στάδια. Κυρίαρχο ρόλο σε αυτό παίζουν η ανεπάρκεια των επιχειρήσεων της περιοχής του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα για παροχή σταθερής ποιότητας προϊόντων, σε συγκεκριμένες ποσότητες και χρονικές περιόδους προς τις τουριστικές επιχειρήσεις της ευρύτερης περιοχής. Οι επαγγελματίες του τουρισμού και οι πελάτες τους, ανάμεσα στα άλλα ανέδειξαν ως πεδία ανάπτυξης κοινωνικών επιχειρήσεων τον πολιτισμό, το περιβάλλον, τον αγροτουρισμό και τη διοργάνωση εκδηλώσεων. Τέλος, απαιτείται ενημέρωση των κατοίκων και των επαγγελματιών σε θέματα κοινωνικής οικονομίας.

Μία σημαντική ευκαιρία που αναδείχθηκε είναι η είσοδος αρκετών νέων στο επάγγελμα και ύπαρξη διάδοχης κατάστασης. Πολλοί είναι οι νέοι επαγγελματίες του τουρισμού, ορισμένοι εξ αυτών οι οποίοι δεν προέρχονται καν από την ευρύτερη περιοχή αλλά έχουν επιλέξει τον συγκεκριμένο τόπο να δραστηριοποιηθούν για τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που αυτός παρουσιάζει. Προφανώς και η είσοδος αυτή των νέων επαγγελματιών «κουβαλάει» μαζί της και καινοτόμες ιδέες και πρακτικές που πλέον προτείνονται, νέα γνώση σχετικά με τον κλάδο και πάνω από όλα ενθουσιασμό! Προς την κατεύθυνση της υποστήριξης των νέων εγχειρημάτων στην περιοχή μπορούν να

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

βοηθήσουν, όπως καταγράφηκε και τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Η χρήση ΤΠΕ και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης διαπιστώθηκε ότι συμβάλλει με θετικό τρόπο στην προβολή της περιοχής με στοχευμένο τρόπο και σε ένα πολύ πιο ευρύ κοινό. Επιπλέον, νέες τεχνικές marketing αρχίζουν να υιοθετούνται από τους νέους επαγγελματίες, κυρίως μέσω βιωματικής παροχής τουριστικών υπηρεσιών.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι διαδεδομένη η συνεργατική κουλτούρα ανάμεσα στους νέους επαγγελματίες του τουρισμού ειδικά, ωστόσο απαιτείται περισσότερη υποστήριξη και ευαισθητοποίηση.

Σύμφωνα με τις δηλώσεις των επαγγελματιών, υπάρχει στήριξη από τις τοπικές αρχές, ειδικά όσον αφορά τη διοργάνωση εκδηλώσεων που ενισχύουν το τουριστικό ρεύμα στην ευρύτερη περιοχή, μέσα από την προβολή και προσέλκυση επισκεπτών σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, αρκετά κρίσιμες για τις ξενοδοχειακές μονάδες και τα καταστήματα εστίασης της περιοχής. Ωστόσο αυτή η στήριξη θα πρέπει να ενισχυθεί περαιτέρω και να εμπλουτιστεί με νέες μορφές όπως ο εκσυγχρονισμός των υποδομών και η κατασκευή νέων, η απλοποίηση των αδειοδοτήσεων, η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων. Ειδικά στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας η στήριξη αυτή μπορεί να υπάρξει και ως αποτέλεσμα του ίδιου του προγράμματος του ΑΙΘΗΚΟΥ με τη δημιουργία πλέον ενός ολοκληρωμένου μηχανισμού. Παρ' ολ' αυτά μεταξύ των επαγγελματιών και των πελατών του τουρισμού δεν καταγράφηκε κάποια κοινωνική επιχείρηση που να λειτουργεί στον κλάδο αυτό στην περιοχή.

Η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας θεωρείται ένα πολλά υποσχόμενο μοντέλο για την ανάπτυξη του τουρισμού γενικότερα στην περιοχή με πολλαπλά οφέλη και για τον κλάδο αλλά και την ίδια την περιοχή, καθώς ειδικότερα στη δύσκολη οικονομική συγκυρία μπορεί να αντιμετωπίσει μέρος των εμποδίων και των δυσκολιών που καλούνται να χειριστούν οι σημερινοί επαγγελματίες του τουρισμού. Με την παροχή κατάλληλης εκπαίδευσης και ενημέρωσης για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών, θεωρούν πως είναι μια εναλλακτική πρόταση για ενίσχυση του κλάδου.

3.2 ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Στα πλαίσια του προγράμματος «Αίθης», πέρα από τις εκπαιδευτικές – ενημερωτικές συναντήσεις, πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με κτηνοτρόφους, τόσο των πεδινών όσο και των ορεινών περιοχών του Δήμου.

Ο βασικός κλάδος κτηνοτροφικής παραγωγής είναι η αιγοπροβατοτροφία, ακολουθούμενη από την βοοτροφία. Η χοιροτροφία αποτελεί έναν μικρότερης σημασία κλάδο για τις πεδινές περιοχές. Η τελευταία παρουσιάζει το καλύτερο επίπεδο οργάνωσης.

Από τις συνεντεύξεις και την καταγραφή ερωτηματολογίων προέκυψαν τα παρακάτω προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι παραγωγοί:

- Έλλειψη έργων υποδομής. Τα προβλήματα αφορούν την έλλειψη οδοποιίας ιδίως στις ορεινές περιοχές, που καθιστούν αδύνατη σε ορισμένες περιόδους του έτους την επικοινωνία και ανεφοδιασμό των κτηνοτροφικών μονάδων. Η ρευματοδότηση είναι ανύπαρκτη, ενώ πολλοί κτηνοτρόφοι αντιμετωπίζουν ακόμη και πρόβλημα με την ύδρευση των ζώων τους.
- Εκτατική μορφή παραγωγής, ιδίως για την αιγοπροβατοτροφία στις ορεινές περιοχές. Οι σταβλικές εγκαταστάσεις αποτελούνται από απλά καταλύματα-φτωχές κατασκευές, οι οποίες δεν προσφέρουν καμία προστασία στο ζωικό κεφάλαιο σε εποχές με αντίξοες καιρικές συνθήκες. Πολλές παραδοσιακές εκμεταλλεύσεις χωρίς τις κατάλληλες συνθήκες υγιεινής.
- Πολύπλοκη νομοθεσία – Γραφειοκρατία – Εμπλοκή πολλών διαφορετικών υπηρεσιών στη λήψη μίας απόφασης.
- Έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού για την κτηνοτροφία από την πολιτεία
- Δυσχερές οικονομικό κλίμα. Αυτί έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη ρευστότητας, την υπερχρέωση των κτηνοτρόφων, το υψηλό κόστος παραγωγής και πλέον σε αυτά προστίθεται και η υπερφορολόγηση. Σε αυτό προστίθενται και οι απλήρωτοι παραγωγοί από εταιρείες γάλακτος
- Το μη βελτιωμένο γενετικό υλικό και οι χαμηλές αποδόσεις του, που αυξάνουν το κόστος παραγωγής ανά μονάδα παραγόμενου προϊόντος.
- Η ελλιπής οργάνωση των κτηνοτρόφων. Είναι παντελής η έλλειψη συνεταιρισμών και ομάδων παραγωγών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ανυπαρξία οικονομικών κλίμακας τόσο στην αγορά εφοδίων όσο και στη διάθεση

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

των προϊόντων.

- Χαμηλές τιμές των κτηνοτροφικών προϊόντων και ως συνέπεια της ελλιπούς οργάνωσης.
- Νοθείες προϊόντων με εισαγόμενα (ελληνοποιήσεις)
- Ελλειμματική παραγωγή εγχώριων ζωοτροφών και η μη οργανωμένη εμπορία τους. Η έλλειψη ζωοτροφών, οι υψηλές τιμές αγοράς, η ελλιπής οργάνωση των κτηνοτρόφων και η έλλειψη κεφαλαίου κίνησης, οδηγεί σε μεμονωμένες αγορές μικρών ποσοτήτων με τελικό αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους παραγωγής.
- Η υποβάθμιση των βοσκοτόπων και η έλλειψη στρατηγικής από την πολιτεία στον τομέα αυτό δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο το πρόβλημα της διατροφής των ζώων. Οι αυστηρά υποβαθμισμένοι βοσκότοποι λόγω της συνεχούς, παρατεταμένης χρήσης τους από δυσανάλογο αριθμό ζώων σημαίνει απλά πολύ περπάτημα (15-20 χιλ) για να ικανοποιήσουν τις διατροφικές ανάγκες τους. Η περίοδος βόσκησης είναι αυστηρά συρρικνωμένη, στην καλύτερη περίπτωση 5-5,5 μήνες και από εκεί και πέρα ταΐζουν τα ζώα τους με τροφές που αγοράζουν.
- Η διαρκής και συνεχής υποστήριξη από επιστημονικό προσωπικό.
- Οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης και παραγωγής, που οδηγούν στην εγκατάλειψη των περιοχών και του επαγγέλματος. Είναι απόλυτα κατανοητό, πως για να υπάρχει μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ορεινής κτηνοτροφίας και να έχουμε επιτυχή εφαρμογή κάθε μέτρου, βασική προϋπόθεση είναι η ύπαρξη των νέων, του ενεργού εργατικού δυναμικού. Για να γίνει αυτό όμως, ο νέος σήμερα πρέπει να έχει μια σειρά από πράγματα που βελτιώνουν το επίπεδο ζωής και έχουν άμεση σχέση με την ανάπτυξη ενός τόπου, π.χ. υποδομές, πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγεία, τις επικοινωνίες, τις συγκοινωνίες, δηλαδή μια πολύπλευρη ανάπτυξη (πολιτισμό, τεχνολογία, παιδιά, οικονομία κλπ).
- Οι αδειοδοτήσεις των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και τα προβλήματα που προκύπτουν από την μη σύννομη λειτουργία τους.
- Γενικά το υψηλό κόστος διατροφής, το οποίο αυξήθηκε ακόμη παραπάνω από την αύξηση του ΦΠΑ στις μεταποιημένες ζωοτροφές. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η πλειονότητα των κτηνοτρόφων, ιδίως στις ορεινές περιοχές, δεν έχει τη δυνατότητα να παράξει σιτηρέσια στην μονάδα και είναι αναγκασμένο να αγοράζει έτοιμα σιτηρέσια, άρα να καταβάλει αυξημένο ΦΠΑ για την αγορά

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

τους. Προβλήματα δημιουργεί και η αύξηση του ΦΠΑ στην πώληση ζώων ζώων, ενώ το ΦΠΑ στην πώληση κρέατος παραμένει στο 13%, δημιουργώντας ακόμη και συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού με το εισαγόμενο κρέας.

Το οικονομικό κλίμα με την έλλειψη ρευστότητας, της υπερφορολόγηση και του υψηλού κόστους παραγωγής αποτελεί σημαντικό παράγοντα βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων.

Το υψηλό κόστος διατροφής (70% χοιροτροφία, 64% κρεοπαραγωγός αγελαδοτροφία, 54% γαλακτοπαραγωγός αγελαδοτροφία, 37% αιγοπροβατοτροφία) των εκτρεφόμενων ζώων συμβάλλει σημαντικά στην αύξηση του κόστους παραγωγής.

Έλλειψη έργων υποδομής όπως αγροτικοί δρόμοι, ηλεκτρικού ρεύματος και υδροδότησης.

Στην περιοχή δεν δραστηριοποιούνται ομάδες παραγωγών λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης μεταξύ των κτηνοτρόφων και πρωτοβουλιών.

Σε πολλές κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις υπάρχει η ανάγκη για εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων σε μηχανολογικό εξοπλισμό και σε υποδομές.

Υπαρξη υποβαθμισμένων βοσκότοπων λόγω της συνεχούς, παρατεταμένης χρήσης

Εξαιτίας των ιδιαίτερων κλιματολογικών συνθηκών, υπερέχουμε σε ποιότητα κτηνοτροφικών προϊόντων λόγω της τεράστια ποικιλότητας στη χλωρίδα. Μοναδικά αρωματικά φυτά δίνουν ξεχωριστό άρωμα στα γαλακτοκομικά προϊόντα και εξαιρετική γεύση στα κρέατα.

Προτάσεις

- ✓ Η εκπαίδευση των κτηνοτρόφων για βιώσιμη και οργανωμένη κτηνοτροφία.
- ✓ Η παραγωγική χρήση, καθώς και η ορθολογική χρησιμοποίησή του μονίμου κεφαλαίου θα οδηγήσει στην μείωση της συνιστώσας αυτής του κόστους.
- ✓ Προτείνεται η ορθολογική χρήση και ποιοτική βελτίωση των χρησιμοποιούμενων ζωοτροφών.
- ✓ Επίλυση του ιδιοκτησιακού καθεστώσ των βοσκοτόπων, η οριοθέτηση τους και η απόδοση τους στους πραγματικούς κτηνοτρόφους.
- ✓ Η βελτίωση των ημιορεινών και των ορεινών βοσκοτόπων και η αύξηση της βοσκοικανότητας τους (υδροπονικές καλλιέργειες ζωοτροφών όπου απαιτείται).
- ✓ Η συστηματική αξιοποίηση της οικογενειακής εργασίας, η εκμηχάνιση της

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

παραγωγής (π.χ. εγκατάσταση αμελκτικών συστημάτων), ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων με σκοπό την εργονομία.

- ✓ Η εφαρμογή ενός «ορθολογικού» σχήματος ανανέωσης του υπάρχοντος γενετικού υλικού.
- ✓ Η εφαρμογή προγράμματος γενετικής βελτίωσης.
- ✓ Ενίσχυση της καθετοποίησής των εκμεταλλεύσεων ως προς την παραγωγή ζωοτροφών.
- ✓ Αξιοποίηση του πλεονεκτήματος της εκτατικής κτηνοτροφίας.
- ✓ Σύνδεση των παραδοσιακών ζωοκομικών προϊόντων με τις τουριστικές μονάδες της περιοχής.
- ✓ Παραγωγή ψυχανθών για αντικατάσταση του σογιαλεύρου.
- ✓ Στήριξη του αγροτικού εισοδήματος σε όλη την παραγωγική διαδικασία.
- ✓ Προγράμματα γεωργικών εφαρμογών, ώστε ο κτηνοτρόφος να προσαρμόσει την παραγωγή σύμφωνα με τα σύγχρονα καταναλωτικά και διατροφικά πρότυπα.
- ✓ Προϊόντα ποιοτικά και πιστοποιημένα.
- ✓ Καθετοποίηση της παραγωγής.
- ✓ Στήριξη συλλογικών οργανώσεων των κτηνοτρόφων (ομάδων παραγωγών κτηνοτρόφων) λόγω των μικρών εκμεταλλεύσεων αλλά και των στρεβλώσεων της αγοράς.
- ✓ Εκσυγχρονισμός της υποδομής και οργάνωση της τυποποίησης, εμπορίας και μεταποίησης των ζωικών προϊόντων.
- ✓ Δημιουργία κτηνοτροφικών πάρκων.

3.3 ΤΡΟΦΙΜΑ

Ο επόμενος κλάδος για τον οποίο πραγματοποιήθηκαν σχετικές συναντήσεις επιχειρηματιών και καταναλωτών, είναι αυτός των τροφίμων, που κατά κοινή ομολογία αποτελεί ένα από τους πιο δυναμικούς κλάδους της τοπικής οικονομίας αλλά και γενικότερα της οικονομίας της χώρας. Σύμφωνα με τα όσα συζητήθηκαν, το γενικότερο συμπέρασμα το οποίο προέκυψε αναφορικά με το συγκεκριμένο κλάδο στην περιοχή και υπό το πρίσμα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, είναι ότι, για να αναπτυχθεί θα πρέπει να βασιστεί στο τρίπτυχο:

1. **Αγροτικά Προϊόντα Ποιότητας -Αναγνωρίσιμα και Πιστοποιημένα** μέσω εθελοντικών συστημάτων.
2. **Νέα Σχήματα Παραγωγής & Πιστοποίησης στον Αγροδιατροφικό Τομέα** μέσω Οργάνωσης -δικτύωσης & καινοτόμων ενεργειών και
3. **Σύνδεση με Τοπική Ανάπτυξη και Στήριξη του Κοινωνικού και Παραγωγικού ιστού** της περιφέρειας και του Νομού (Η γεωργία και η κτηνοτροφία συναντούν τον αγροτουριστικό και τις τοπικές κοινωνίες).

Επεκτείνοντας το παραπάνω τρίπτυχο σε θέματα κοινωνικής οικονομίας και μεγιστοποίησης των ωφελειών για τον τοπικό πληθυσμό αλλά και το περιβάλλον, διαπιστώθηκε η ανάγκη για τη διαμόρφωση μιας νέας στρατηγικής για τον κλάδο στην περιοχή, η οποία να βασίζεται σε ένα επίσης νέο μοντέλο αγροτικής παραγωγής, αυτό της έξυπνης συμμετοχικής και ποιοτικής γεωργίας, που να διασφαλίζει το εισόδημα των παραγωγών (ανταμοιβή της προσπάθειας-ανταγωνιστική γεωργία), την προστασία των καταναλωτών (ασφάλεια-διαφάνεια) και την προστασία του περιβάλλοντος-αιεφορική χρήση γης-δημόσια αγαθά.

Τέλος, το βασικότερο ζήτημα που τέθηκε από όλους τους συμμετέχοντες στις σχετικές επαφές προς την ερευνητική ομάδα, όσο και μεταξύ των ενδιαφερομένων ήταν αυτό της πιστοποίησης των τοπικών προϊόντων τροφίμων και η δυνατότητα που δίνει αυτή για ανάπτυξη συνεργειών με τον τουριστικό κλάδο, την εξωστρέφεια της περιοχής και της περιβαλλοντικής προστασίας.

Στη συνέχεια της παρούσας έκθεσης, ακολουθεί η καταγραφή των δυνατών σημείων και ευκαιριών του κλάδου, αλλά και των αδυναμιών και απειλών, όπως αυτές προκύπτουν μέσα από την ανταλλαγή απόψεων στις σχετικές συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

Το αρχικό στοιχείο το οποίο καταγράφεται για τον κλάδο στην περιοχή είναι αυτό της επιχειρηματικής δραστηριότητας που ασχολείται με την παραγωγή και εμπορία τροφίμων που βασίζονται στην τοπική πρωτογενή παραγωγή, γεωργία και κτηνοτροφία. Ανάμεσα στα άλλα ξεχωρίζουν τα γαλακτοκομικά προϊόντα, τα κρέατα της περιοχής και ειδικά ορισμένες κατηγορίες όπως τα λουκάνικα κ.α. η παραγωγή κρασιών και ροφημάτων από βότανα, το μέλι, φυσικοί χυμοί και αναψυκτικά, γλυκά κουταλιού και μαρμελάδες, κάστανα, καρύδια κ.λπ. Εκτιμήθηκε πως η ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων με βάση τα παραπάνω αναφερόμενα προϊόντα θα μπορούσε να συμβάλει προς τη θετική κατεύθυνση ανάπτυξης συνεργειών μεταξύ των επιμέρους παραγωγικών κλάδων, με σημαντικό όφελος για την περιβαλλοντική προστασία της περιοχής και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Είναι ένα δυνατό σημείο το γεγονός ότι η περιοχή είναι ιδιαίτερα πούσια σε παραγωγή πρώτων υλών και υλικών απαραίτητα για την παραγωγή ποιοτικών τροφίμων.

Η ποιότητα είναι το αμέσως επόμενο θετικό χαρακτηριστικό το οποίο καταγράφεται μέσα από τις απόψεις των συμμετεχόντων στις συναντήσεις. Πραγματικά, τα τρόφιμα της περιοχής είναι πολύ υψηλής ποιότητας, κυρίως υψηλής διατροφικής αξίας και με μοναδικά χαρακτηριστικά. Ωστόσο, στο θέμα της ποιότητας αυτό το οποίο διαπιστώνεται ως αρνητικό σημείο και αδυναμία, είναι η έλλειψη πιστοποίησης και τυποποίησης των τροφίμων, προκειμένου και ο καταναλωτής να είναι βέβαιος για την ποιότητα του τοπικού τρόφιμου που καταναλώνει και να το αναγνωρίζει. Επίσης, είναι ένα ζήτημα το οποίο προβληματίζει ιδιαίτερα τους παραγωγούς και εμπόρους των τοπικών τροφίμων προκειμένου να μπορέσουν τα τρόφιμα αυτά να εισαχθούν στην τοπική αλυσίδα αξίας του τουρισμού αλλά και να υπάρξει εξωστρέφεια για τις τοπικές επιχειρήσεις, με προώθησή τους και σε άλλες περιοχές. Φυσικά, η πιστοποίηση αυτή είναι και το κλειδί για την επίτευξη εξαγωγών τροφίμων από την περιοχή.

Θετικό είναι επίσης, όπως δηλώθηκε στις συναντήσεις το γεγονός ότι, οι σχέσεις που αναπτύσσουν οι επιχειρήσεις τροφίμων στην περιοχή με τους πελάτες τους, είτε είναι ο τελικός καταναλωτής είτε μια άλλη ενδιάμεση επιχείρηση, είναι πολύ καλές και βασίζονται σε προσωπικές επαφές που υπάρχουν. Αυτό θεωρούν ότι, συνηγορεί θετικά προς την κατεύθυνση εδραίωσης ενός κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ επιχειρήσεων – καταναλωτών, στοιχείο που είναι πολύ σημαντικό, αν δει κανείς την επιχειρηματική δραστηριότητα στον κλάδο υπό το πρίσμα και του μοντέλου της κοινωνικής οικονομίας. Εδώ για ακόμη μια φορά τονίζεται η πολύ καλή σχέση που υπάρχει, η οποία ωστόσο έχει πολύ μεγάλα περιθώρια βελτίωσης, με τον κλάδο του τουρισμού, είτε με τις επιχειρήσεις ή τους ίδιους τους τουρίστες. Διατυπώθηκε

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

λοιπόν η άποψη, πως η σχέση αυτή θα πρέπει να ενισχυθεί ώστε να υπάρξουν win – win καταστάσεις για όλους και αυτό είναι ένα δομικό στοιχείο το οποίο θα μπορούσε να οδηγήσει και στην εδραίωση κάποιων κοινωνικών επιχειρήσεων στην περιοχή.

Ένα ακόμη θετικό στοιχείο, το οποίο προκύπτει από τις συναντήσεις, και το οποίο έχει στοιχεία έκπληξης είναι αυτό των επενδύσεων! Αρκετές είναι οι τοπικές επιχειρήσεις του κλάδου οι οποίες μέσα στην κρίση προχώρησαν σε επενδύσεις (εκσυγχρονισμό, επέκταση παραγωγικών μονάδων, βελτίωση ποιότητας) ως μία επιθετική στρατηγική να αντιμετωπίσουν την πτώση του τζίρου και των πωλήσεών τους και να επιβιώσουν. Αρκετές από τις τοπικές επιχειρήσεις, δραστηριοποιούνται και σε άλλες περιοχές του Νομού Τρικάλων και της Ελλάδας και οι επενδύσεις εξετάζονται συνολικά.

Στο σημείο αυτό και σε σχέση με την επιλογή στρατηγικής των επιχειρήσεων του κλάδου τροφίμων στην περιοχή, μπορούμε να πούμε ότι καταγράφονται τρεις διαφορετικές στρατηγικές, οι οποίες καταγράφονται στα θετικά σημεία, καθώς αποτελούν ξεκάθαρες επιλογές των επιχειρήσεων μέσα στην περίοδο της κρίσης και οδηγό στον τρόπο λειτουργίας τους. Αυτές είναι η επιθετική στρατηγική που αναφέρθηκε παραπάνω, η εξωστρέφεια που όπως διατυπώθηκε σχετίζεται άμεσα με την πιστοποίηση και τυποποίηση και τέλος, η στρατηγική της επιβίωσης, όπου εδώ, οι τοπικές επιχειρήσεις τροφίμων προσπαθούν να ισοσκελίσουν εισροές και εκροές χωρίς ανάληψη ιδιαίτερου ρίσκου και να επιβιώσουν έχοντας βλέψεις μόνο στην τοπική αγορά και τη δημιουργία ενός μικρού εισοδήματος για τους εργαζομένους τους και τους ιδιοκτήτες – επιχειρηματίες.

Περνώντας στο τμήμα των προβλημάτων που καταγράφηκαν στις συναντήσεις, και μέρος των οποίων αναλύθηκε και παραπάνω, το βασικότερο πρόβλημα φαίνεται πως είναι αυτό της έλλειψης πιστοποίησης – τυποποίησης στα περισσότερα προϊόντα τροφίμων που παράγονται στην περιοχή. Το γεγονός αυτό, όπως αναφέρθηκε, λειτουργεί ως τροχοπέδη για τις τοπικές επιχειρήσεις οι οποίες περιορίζονται μόνο στο τοπικό καταναλωτικό κοινό και κάποιους επισκέπτες της περιοχής, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα διεξόδου και σε άλλες αγορές πέρα από την περιοχή και αύξηση του μεριδίου αγοράς με εισόδο σε επιμέρους αλυσίδες όπως αυτή του τουρισμού ή των υπεραγορών.

Για το παραπάνω βασικό πρόβλημα, ως κυριότεροι παράγοντες αναγνωρίζονται επιμέρους προβλήματα που παρουσιάζει ο κλάδος στην περιοχή, όπως αυτό της έλλειψης εκπαίδευσης και ενημέρωσης πάνω σε θέματα πιστοποιήσεων – τυποποίησης, ισχύουσας νομοθεσίας κ.λπ. καθώς επίσης και η έλλειψη του σχετικού μηχανολογικού

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

εξοπλισμού και η επιβάρυνση του κόστους που απαιτεί η προμήθεια του εξοπλισμού αυτού. Τα παραπάνω ζητήματα θα πρέπει λοιπόν, να αντιμετωπισθούν συνολικά για τον κλάδο στην περιοχή και προτάθηκε πως η οργάνωση κοινωνικών επιχειρήσεων θα μπορούσε ως ένα βαθμό να αντιμετωπίσει τα προβλήματα αυτά.

Ωστόσο, μία απειλή για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων είναι ότι, σύμφωνα με τη διατύπωση απόψεων που υπήρξε στις συναντήσεις, δεν υπάρχει η πρόθεση προς το παρόν στον κλάδο για ίδρυση και λειτουργία τέτοιων μορφών επιχειρήσεων και γενικότερα υπάρχει δυσπιστία ως προς συλλογικές μορφές οργάνωσης και συνεταιρισμούς. Και εδώ η ευαισθητοποίηση των εμπλεκομένων και η εκπαίδευση μπορεί να αμβλύνει αυτά τα φαινόμενα και να λειτουργήσει προς τη θετική κατεύθυνση, στοιχείο που ως ένα μικρό βαθμό πέτυχε και το ερευνητικό πρόγραμμα του ΑΙΘΗΚΟΥ.

Φυσικά, στα προβλήματα που αντιμετωπίζει και ο κλάδος των τροφίμων στις ορεινές περιοχές του Δήμου Πύλης ανήκει η έλλειψη ρευστότητας και η οικονομική ύφεση η οποία μειώνει αισθητά την κατανάλωση και τον τζίρο από την πλευρά των καταναλωτών και φυσικά τις όποιες επενδύσεις και «ανοίγματα» από την πλευρά των επιχειρήσεων. Στο σημείο αυτό διαπιστώθηκε η ανάγκη αξιοποίησης όλων των δυνατοτήτων που δίνονται μέσα από αναπτυξιακά χρηματοδοτικά προγράμματα και εργαλεία που μπορούν να αξιοποιηθούν και πως θα πρέπει οι προσπάθειες αυτές να γίνουν στη βάση ενός ολοκληρωμένου επιχειρησιακού σχεδιασμού και στρατηγικής μετά από λεπτομερή εξέταση όλων των παραμέτρων. Φυσικά, διατυπώθηκε και η άποψη πως οργάνωση και λειτουργία συλλογικών μορφών για τις επιχειρήσεις του κλάδου θα μπορούσε να έχει θετικά αποτελέσματα, απαιτείται ωστόσο καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης και συνεργατισμού στην περιοχή.

Στο πλαίσιο αυτό καταχωρήθηκε και η άποψη ύπαρξης αθέμιτου ανταγωνισμού από ορισμένες επιχειρήσεις του κλάδου, κυρίως όχι τοπικές αλλά από άλλες περιοχές, οι οποίες χρησιμοποιούν πλάγιες μεθόδους για διείσδυση στην τοπική αγορά.

Ωστόσο, ένα βασικό στοιχείο το οποίο προκύπτει από τις συναντήσεις και η αντιμετώπισή του μπορεί να ανατρέψει άρδην τον τρόπο που οι επιχειρήσεις λειτουργούν, είναι αυτό της απαισιοδοξίας που εκφράστηκε σχετικά με το μέλλον του κλάδου και της ίδια της περιοχής. Φαίνεται πως η παρατεταμένη άσχημη οικονομική κατάσταση, η υπερφορολόγηση και το υψηλό κόστος, έχουν οδηγήσει τους επιχειρηματίες σε μία παθητική στάση θεωρώντας ότι πλέον δεν μπορούν να κάνουν και πολλά. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα και σε αυτό τον τομέα θα μπορούσε να

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

αναστρέψει την υπάρχουσα κατάσταση και να λειτουργήσει ως το εναρκτήριο λάκτισμα για αλλαγή νοοτροπίας και του τρόπου του επιχειρείν.

Τέλος, ως ένα ακόμη πρόβλημα αναφέρθηκε το πολύ μικρό μέγεθος των σχετικών επιχειρήσεων και του γεγονότος ότι δεν μπορούν να ανταγωνιστούν επί ίσους όρους άλλες αντίστοιχες επιχειρήσεις του κλάδου με μεγάλα μεγέθη και εθνική εμβέλεια. Εδώ ως στρατηγική αντιμετώπισης του φαινομένου προτάθηκε η ανάπτυξη και υιοθέτηση ενός οργανωμένου σχεδίου και στρατηγικής μάρκετινγκ για τις τοπικές επιχειρήσεις, που θα μπορούσε να τους εξασφαλίσει εκείνο το μερίδιο αγοράς που είναι απαραίτητο για την επιβίωση και ανάπτυξή τους.

3.4 ΔΑΣΗ

Έγινε η διαπίστωση ότι, τα περισσότερα έργα δασοπονίας σε ορεινές περιοχές βρίσκονται μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας και δεν τυγχάνουν της απαιτούμενης αναγνώρισης της συμβολής τους στην οικονομική ανάπτυξη και την προστασία μιας περιοχής, ακόμη και από τους ίδιους τους κατοίκους και χρήστες των περιοχών αυτών και των δασικών προϊόντων.

Οι όποιες επενδύσεις πραγματοποιούνται είναι μακροχρόνιες επενδύσεις και τα αποτελέσματά τους δε γίνονται άμεσα αντιληπτά. Ωστόσο ο ορεινός χώρος και το εισόδημα που προέρχεται από τα δάση παρουσιάζουν μια ανθεκτικότητα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης συμβάλλοντας στη βιώσιμη ανάπτυξη –σταθερότητα των περιοχών και τις μειωμένες κοινωνικές ανισότητες, με χαμηλά ποσοστά ανεργίας. Αυτό είναι ένα συγκριτικό πλεονέκτημα της περιοχής και του δασικού τομέα, το οποίο θα πρέπει να αντιληφθούν όλοι οι εμπλεκόμενοι στην περιοχή και να αξιοποιήσουν προς όφελος των τοπικών κοινωνιών και του φυσικού περιβάλλοντος.

Ένα ακόμη πολύ μεγάλο συγκριτικό πλεονέκτημα που διαθέτει η περιοχή στον τομέα αυτό είναι η ύπαρξη και λειτουργία του Πανεπιστημιακού Δάσους Περτουλίου του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Α.Π.Θ. έκτασης περίπου 33.000 στρεμμάτων. Εδώ ασκείται πρότυπη δασοπονία και διαχείριση με την παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας, δίνοντας εργασία και εισόδημα σε ένα σημαντικό κομμάτι των κατοίκων της περιοχής. Πέραν της απασχόλησης που δημιουργείται καταγράφηκε η συμβολή του πανεπιστημιακού δάσους και του Ταμείου Διοικήσεως και Διαχειρίσεως Παν/κων δασών στην κατασκευή έργων υποδομής και στην προβολή ευρύτερα της περιοχής. Οι κάτοικοι έχουν αντιληφθεί ότι η συνεργασία με το Πανεπιστήμιο και η παρουσία του στην περιοχή μόνο θετικά οφέλη μπορεί να έχει. Ωστόσο τονίστηκε η ανάγκη για περεταίρω ενίσχυση της συνεργασίας αυτής και σε επιμέρους τομείς, ανάμεσά τους και αυτός της υποστήριξης και ανάπτυξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας που να σχετίζεται με το δάσος.

Επισημάνθηκαν επίσης προβλήματα αλλά και προοπτικές που υπάρχουν αναφορικά με τις οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες πραγματοποιούνται στο δασικό χώρο. Ανάμεσα στα άλλα, ως θετικά στοιχεία εντοπίστηκαν, πέραν αυτών που αναφέρθηκαν παραπάνω η ύπαρξη αφθονίας ανανεώσιμων φυσικών πόρων και οι δυνατότητες αξιοποίησής τους, το υπάρχον ενεργειακό δυναμικό των δασών (αιολική & υδροδυναμική ενέργεια, βιομάζα) και οι ιδιαιτερότητες του τοπίου το οποίο αποτελεί

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

ένα πόρο μοναδικής ομορφιάς.

Φυσικά τα προβλήματα που σχετίζονται με την οικονομική δραστηριότητα στα δάση είναι αρκετά και σημαντικά. Αυτά, όπως εκτιμήθηκε αφορούν:

- Μορφολογία εδάφους - κλίσεις
- Άσχημες κλιματικές συνθήκες
- Το υψηλό κόστος παραγωγής
- Μικρό μέγεθος επιχειρήσεων και εκμεταλλεύσεων.
- Έλλειψη επιχειρηματικού πνεύματος από τους περισσότερους παραγωγούς.
- Μικρή περαιτέρω ανάπτυξη των εκμεταλλεύσεων/επιχειρήσεων και αδυναμία προσαρμογής τους στα νέα δεδομένα και στις συνθήκες που προσδιορίζουν οι «αγορές».
- Εσωστρέφεια και έλλειψη δυνατότητας διαμόρφωσης εξωστρεφούς στρατηγικής
- Θεσμικές/οργανωτικές αδυναμίες.
- Αδυναμίες στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των δασικών συνεταιρισμών
- Αδυναμία αξιοποίησης των δυνατοτήτων που παρέχονται μέσω των διαφόρων προγραμμάτων χρηματοδότησης.
- Έλλειψη ανταγωνιστικότητας και χαμηλός βαθμός αξιοποίησης ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων της περιοχής.
- Σοβαρή έλλειψη διακλαδικών και δια - τομεακών σχέσεων μεταξύ των επιχειρήσεων και των παραγωγών δασικών προϊόντων.
- Χαμηλό επίπεδο τεχνικής και οργανωτικής υποστήριξης των παραγωγών
- Υψηλός βαθμός γήρανσης του πληθυσμού

Όσον αφορά τις προοπτικές ανάπτυξης κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην περιοχή στο συγκεκριμένο τομέα, ως μεγαλύτερο εμπόδιο αναγνωρίστηκε η έλλειψη συνεργατικού πνεύματος και κουλτούρας μεταξύ των δασεργατών - παραγωγών - επιχειρηματιών και λοιπών εμπλεκόμενων στη διαχείριση και παραγωγή δασικών προϊόντων. Είναι ένα ζήτημα διατομεακού χαρακτήρα το οποίο μπορεί να αντιμετωπιστεί έως ένα βαθμό, όπως καταγράφηκε, μέσα από δράσεις εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης για την ανάπτυξη κοινωνικού - συνεργατικού επιχειρηματικού πνεύματος, με προστιθέμενα οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες.

Π.Ε. 4 «Δικτύωση - Διμερείς σχέσεις»

Μέσα από τις συζητήσεις και την ανταλλαγή απόψεων που έγινε εντοπίστηκαν ακόμη εκείνα τα πεδία όπου η δασοπονία και τα έργα που αφορούν τον κλάδο, συμβάλλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη και την προστασία της περιοχής, με αποτέλεσμα να δημιουργούν ένα δυναμικό της περιοχής σε δασικούς πόρους που σταθερά έχουν θετικό αντίκτυπο στην απασχόληση και οικονομική δραστηριότητα της περιοχής.

Ένα από τα καίρια ζητήματα που επίσης τέθηκε στο πλαίσιο των συζητήσεων ήταν και αυτό της χρηματοδότησης της δασοπονίας και των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με αυτή, και που θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σοβαρό κίνητρο και προϋπόθεση και για την έναρξη και άσκηση κοινωνικής επιχειρηματικής δράσης και οικονομίας στην περιοχή. Διαπιστώθηκε ότι, υπάρχει ελλιπής ενημέρωση των ενδιαφερομένων πάνω σε δυνατότητες και εργαλεία χρηματοδότησης, ένα στοιχείο που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και να υπάρχουν κατάλληλες δράσεις ενημέρωσης.